

ALİ SATAN

100

MİLLÎ MÜCADELE, DEVLET VE
MİLLETİN ORTAK OPERASYONUDUR

SORUNDA

MİLLÎ MÜCADELE

100 SORUDA MİLLÎ MÜCADELE

Ali Satan

Raf: Türkiye Tarihi

TİMAŞ YAYINLARI | 4513

Tarih İnceleme Araştırma | 99

EDİTÖR

Zeynep Berktaş

KAPAK TASARIMI

Ravza Kızıltuğ

İÇ TASARIM

Tamer Türp

1. BASKI

Ekim 2018, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-2846-7

9 786050 828467

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Çınar Matbaacılık
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad.
No: 34 Bağcılar / İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika No: 12683

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 9

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR DÜNYA HARBİNİ BİTİRMEK / 13

İKİNCİ BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİ / 27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞI BEKLERKEN DİPLOMASİYİ TÜKETMEK / 41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞ İÇİN SAVAŞMAK/ÖRGÜTLENMEK / 67

BEŞİNCİ BÖLÜM

AMASYA-ERZURUM-SİVAS / 105

ALTINCI BÖLÜM

DOĞU CEPHESİ / 161

YEDİNCİ BÖLÜM

GÜNEY CEPHESİ / 169

SEKİZİNCİ BÖLÜM

III. MEŞRUTİYET: MECLİS'İ ANKARA'YA TAŞIMAK / 193

DOKUZUNCU BÖLÜM

BATI CEPHESİ: İNÖNÜ, KÜTAHYA ESKİŞEHİR SAVAŞLARI VE
SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ / 239

ONUNCU BÖLÜM

BÜYÜK TAARRUZ / 265

ONBİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELEYİ BİTİRMEK: MUDANYA MÜTAREKESİ / 277

ÖNSÖZ

Millî Mücadele, Türkiye tarihi içinde çok önemli ve bir o kadar da karmaşık bir devirdir. Büyük acıların, sıkıntıların, zulümlerin, fedakârlıkların, savruluşların, arayışların, ihanetlerin, kahramanlıkların, kaçışların ve vatan müdafaasında büyük buluşmaların yaşandığı bir dönemdir. Türk milletinin bin yıllık vatan toprağında, ata yurdunda düşman işgali karşısında yeniden toparlanıp karşı koyma iradesini gösterdiği zamanlardır.

Tarihten süzülüp gelen *din ü devlet, mülk ü millet* anlayışı *devlet-i ebed-müddet* idraki ile yani devletin ebediyen yaşatılması için milletin her sınıfından, mesleğinden, rütbesinden insanlar, kadın erkek, genç yaşlı fark etmeksizin “mücadele” meydanına atılmaktan çekinmediler.

Kasım 1918-Ekim 1922 yılları arasında devam eden Millî Mücadele, siyasi düşünce farklılıklarının bir kenara bırakılarak vatan müdafaası ve devletin işgalden kurtarılması için topyekûn yürütülen bir mücadeledir.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı’nda yenilmiş, mütareke imzalamış ve mütarekeye aykırı hareket edilmesinden dolayı Dünya Harbi’nin ikinci safhasını başlatmıştır. Binlerce yıldır devletsiz yaşamayan Türk milleti, devletinin mağlubiyet ve işgaline rıza göstermeyerek varoluş savaşına, *Millî Mücadele*’ye girişmiştir.

Bu süreci; Anadolu-İstanbul, Padişah-Mustafa Kemal Paşa karşıtlığı üzerinden okuma alışkanlığı bize çok şey anlatır; ancak her şeyi izah etmeye yetmemekle birlikte pek çok olayı açıklamamızı güçleştirir. Dolayısıyla biz, sürece daha geniş açıyla

bakmayı öneriyoruz. İşgal döneminin ağır ve ezici şartları altında siyaset yürütme mecburiyeti İstanbul ve Ankara'yı zaman zaman karşı karşıya getirmiştir. Türk tarih yazıcılığı; sürecin bu yönüyle yakından ilgilendir. Ancak İstanbul-Ankara arasında hiç de azımsanmayacak süre ve içerikte ortak hareket etme, dayanışma, yardımlaşma ve vatanın kurtuluşu için işbirliği yapılması anlatılmıyor.

Millî Mücadele'nin oluşumu, mahiyeti hakkında da tarih yazıcılığımızda önemli bir hususun göz ardı edildiğini düşünüyoruz. Bu büyük mücadeleyi sadece *bürokrat-eşraf* organizasyonu ile izah etmek pek mümkün değildir. Geniş halk kesimlerinin iştiraki görülmeden Müdafaa-i Hukuk Teşkilatları ve onların tüm memleket sathında gerçekleştirdikleri kongreler ve eylemler anlaşılabilir. Dolayısıyla din adamından eşrafa, köylüden bürokrata, askerden esnafa çok büyük bir kitlenin *vatanseverlik* duygusuyla hareket ettiğini görmemiz gerekiyor. Hain, korkak veya işbirlikçiler ise her dönemde her sınıftan insanların içinden çıktığı kadardır. Ancak halkı “güvenilmez”, hocaları “işbirlikçi” olarak gösteren yaygın söylemin Millî Mücadele'yi “aydın asker ve sivil bürokrat”lara mâl etmeleri, böylesi büyük toplumsal hareketi izahta yetersiz kalır. Millî Mücadele'yi “ihtilal” veya “isyan” olarak tanımlayan bu tür yaklaşımların, Türkiye'de yaşanan askerî darbeleri, Atatürk İhtilali veya Kutsal İsyan'ın devamı olarak görmek kaygısıyla yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu şablondaki yapıtlar sivil halkın yapıp ettiklerini görmezden gelerek yahut küçümseyerek, “kurtarıcı, ihtilalci lider” beklentisi oluşturulmak maksadıyla Millî Mücadele tarihimizi ve Atatürk'ü, darbeleri meşrulaştırmak için kullanmışlardır.

Bizim görebildiğimiz kadarıyla bu mücadele; devlet ve milletin ortak operasyonudur. Millî Mücadele; devleti veya siyasal düzeni ortadan kaldırmak için değil aksine onun işgalden

kurtarılıp güçlendirilmesi gayesiyle yapılmıştır. Bu yüzden ihtilal veya isyan olarak isimlendirilemeyeceği kanaatindeyiz. Nitekim Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve kongreler Osmanlı kanunları çerçevesinde, yasal zeminden ayrılmadan kurulmuş ve yapılmış, ardından mücadele gizli ihtilal cemiyetleriyle değil, anayasanın ve meşrutiyetin gereği olarak seçimlerle kurulan TBMM çatısı altında idare olunmuştur. Ankara-İstanbul arasında Mudanya Mütarekesi'ne kadar siyasal veya ideolojik bir ayrışma yok gibidir.

Bu çerçevede Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'dan Sultan Vahdeddin'e gönderdiği telgraftaki ifadelerin Millî Mücadele'yi omuzlayan milletin duygu, düşünce ve durumunu doğru anlamamıza katkı sağlayacağını düşünüyoruz:

Şu bir ay zarfında hemen tekmil Anadolu-yı şahanelerinin vilâyat, elviye ve kazalarına ve hudut boylarına kadar olan efkâr ve âmâli millete ve tekmil kumandanların ve tabakât-ı memurînin hissiyât ve icraatına vukuf ve nüfuz hâsil ettim. Binnetice bariz bir surette tahakkuk ediyor ki: Millet baştan aşağı uyanık olup istiklâli devlet ve milleti ve hukuk-ı âliye-i saltanat ve hilafeti teyid için kavi bir azim ve iman ile mücehhez bulunuyor. İstanbul'da iken milletin bu kadar kuvvetli ve az vakitte felâketlerden bu derece müteyakkız olduğunu tahayyül edemezdim.¹

Ali Satan
İstanbul, 2018

1 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c. I-III, Ankara 1997, 5. baskı, s. 16-17. Ayrıca Atatürk Araştırma Merkezi sitesinden de pdf'ine ulaşabilirsiniz: <http://atam.gov.tr/wp-content/uploads/S%C3%96YLEV-ORJ%C4%B0NAL.pdf> s. 17 (24.05.2018).

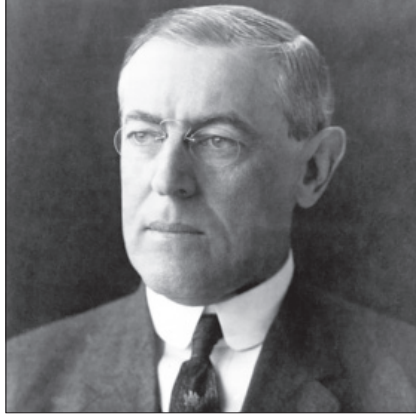
Birinci Bölüm
**BİR DÜNYA HARBİNİ
BİTİRMEK**

1. I. Dünya Savaşı nasıl sona erdi?

Savaşa girmek kolay, çıkmak zordur. Devletler tarihin her döneminde savaş başlatmakta fazla zorluk çekmezken savaşı sonlandırıp barış yapmak ve eski sulh ortamını tesis etmek konusunda daha fazla çaba göstermişlerdir. I. Dünya Savaşı'nda da bu kaide bozulmamıştır. Aslında hiçbir devlet bir dünya savaşı yaşanacağını beklemiyordu. Balkan Harbi'nden sonra yine bu çapta bir Avrupa savaşının çıkması öngörülüyordu ama bu kadar geniş alana yayılması ve uzaması tahmin edilmemişti. Osmanlı gazetelerinin 1917'de, ABD'nin savaşa girmesine kadar, Büyük Harp, Harb-i Umumi dediği savaşın üçüncü yılında henüz her iki taraf için kesin mağlubiyet veya zafer söz konusu değildi. Ancak savaş, hayat şartları zorlaşan halk için bıkkınlık ve yılgınlık getirmişti. Müttefikler için de Avrupa cephelerinde durum pek parlak değildi. Şubat 1917'de Çarlık Rusya'sında ihtilal çıkması ve yılsonuna doğru İttifak Devletleri ile barış görüşmesine girmesi, Sırbistan'ın yenilmesi, İtalya'nın Alman ve Avusturya güçleri karşısındaki Caporette hezimetini ve Romanya'nın yenilgisi İtilaf Devletleri için de işlerin yolunda gitmediğinin göstergesiydi. Fakat İtilaf Devletleri'nin yeni bir şansı vardı: ABD.

İngiltere'nin Almanya'yı donanmasıyla abluka altına alarak dış ülkelerle irtibatını kesme teşebbüsü, Almanya'yı denizaltı savaşına yöneltmiş ve İngiltere'nin ticari gemilerini batırmaya başlamıştır. Bu kapsamda bazı yolcu gemilerindeki Amerikan vatandaşlarının ölmesi ABD-Alman ilişkilerini çok gergin bir noktaya

ABD'nin 28. Başkanı Woodrow Wilson

getirmiştir. ABD başından beri İtilaf Devletleri'ne sempati ile bakıyordu. 1917 ilkbaharında İngiltere, Almanya'nın Meksika ile anlaşarak ABD'ye saldıracağına ve Japonya-Meksika-Almanya ittifakı kurulacağına dair Alman Dışişleri Bakanı Zimmerman'ın telgrafını deşifre ettiklerini ABD'ye bildirdi. Bir Avrupa ülkesi tarafından tehdit edilen ABD artık sessiz kalamayarak 2 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etti. ABD gibi güçlü bir devletin savaşa girmesi İtilaf Devletleri'ne taze kuvvet sağlayarak I. Dünya Savaşı'nın sonunu getirecektir.

2. Dünya barışına katkı olduğu söylenen Wilson İlkeleri nelerdir?

ABD Başkanı Woodrow Wilson, dünyanın barış özlemine cevap niteliğindeki, 8 Ocak 1918'de Kongre'de yaptığı konuşmada muhtemel barışın temel ilkelerini ilan etmiştir. Tüm dünya ile beraber Osmanlı Devleti'ni de barış adına umutlandıran Wilson İlkeleri 14 maddeden oluşuyordu. Maddeleri kısaca şöyle hatırlayalım:

- 1) Açık barış antlaşmaları ve gelecekte de açık diplomasi.

2) Karasuları dışında, savaşta ve barışta, denizlerin mutlak serbestisi.

3) Bütün ekonomik engellerin mümkün olduğu kadar kaldırılması.

4) Millî silahların azaltılması için gerekli ve yeterli garantiler.

5) Sömürge isteklerinin, ilgili halkların menfaatleri, yetkileri sonradan tespit edilecek olan sömürgeci devletin istekleri aynı derecede göz önünde tutulmak suretiyle, mutlak bir tarafsızlıkla çözümlenmesi.

6) Bütün Rusya topraklarının boşaltılması ve diğer devletlerin de yardımıyla Rusya'ya kendi gelişmesini sağlamak için her türlü imkânın verilmesi.

7) Belçika'ya tam bağımsız egemenliğin geri verilmesi.

8) İşgal edilen Fransız topraklarının boşaltılması ve Prusya'nın 1871'de Alsas-Loren meselesinde yaptığı hatanın düzeltilmesi suretiyle barışın teminat altına alınması.

9) İtalya sınırlarının milliyet prensibine göre düzeltilmesi.

10) Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halklarına muhtariyet altında gelişme imkânlarının verilmesi.

11) Romanya, Sırbistan ve Karadağ topraklarının boşaltılması ve Sırbistan'a denizden çıkış verilmesi. Balkan devletlerinin münasebetleri milliyetler prensibine göre düzenlenmesi.

12) Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kısımlarının egemenliğinin sağlanması, fakat Türk olmayan milletlere muhtar gelişme imkânları verilmesi. Çanakkale Boğazı'nın devamlı olarak bütün milletlerin gemilerine açık olması ve bu durumun milletlerarası garanti altına alınması.

13) Bağımsız bir Polonya kurulması.

14) Büyük ve küçük, bütün devletlere siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak imkânını sağlamak amacıyla Milletler Cemiyeti kurulması.

Wilson'un bu barış ilkeleri, sadece müttefiklerin zaferi göz önüne alınarak değil her şartta genel bir barış düşünülerek hazırlanmıştır. Bu ilkelerin mağlup devletleri savaşı bitirmek hususunda cesaretlendirdiğini söyleyebiliriz.

3. Almanya için savaşın sonu nasıl geldi?

Müttefikimiz Almanya İmparatorluğu, Mart 1918'de Batı Cephesi'nden taarruza geçti ve bu taarruz Temmuz ortalarına kadar devam etti. Bu taarruzla önemli başarılar elde edildi fakat nihai zaferi getirecek nitelikte değildi. İtilaf Devletleri Eylül 1918'de Batı Cephesi'nden karşı taarruza geçtiler. Geri çekilmek zorunda kalan Almanlar, Osmanlılardan önce 3 Ekim'den itibaren barış teşebbüslerinde bulundu. Hemen cevap alamayan Almanya içeride kaosa sürüklendi. Sosyalistler, Almanya'nın birçok yerinde Bolşevik Rusya'nın propaganda ve maddi desteğiyle ayaklanmalar çıkardılar. 3 Kasım'da Alman donanma askerleri sosyalist kışkırtmalar neticesinde Kiel'de ayaklandılar ve gemilere kızıl bayrak çekerek "Bahriyeliler Konseyi/Sovyet'i" kurdular. Akabinde 7-8 Kasım 1918 gecesi Münih'te "İşçi ve Askerler Konseyi" kuruldu. 9 Kasım'da Berlin'de sosyalist bir ayaklanma çıktı. Başbakan Prens Max de Bade, kendisine danışmadan İmparator II. Wilhelm'in tahtta çekildiğini ilan etti ve başbakanlığı Sosyalist Ebert'e bıraktı. Ebert, o günün akşamı yani 9 Kasım 1918'de Alman Weimar Cumhuriyeti'ni ilan etti. 10 Kasım'da Kayser Wilhelm, ülkeyi terk edip Hollanda'ya yerleşti ve 11 Kasım saat 11.00'de (On birinci ayın on birinci gününün on birinci saatinde) oldukça ağır şartlar ihtiva eden mütarekeyi Rethondes Garı'nın yakınlarında Campiegne ormanında bir tren vagonunda imzalayarak savaşı bitirdi. Bu mütareke şartlarına göre:

a) Belçika, Fransa, Alsas-Loren ve Lüksemburg Alman ordularınca boşaltılacak.

b) Yarısı ağır yarısı sahra topu olmak üzere 5.000 top, 30.000 mitralyöz, 3.000 siper havan topu İtilaf Devletleri'ne verilecek.

c) Ren Irmağı'nın sol kıyısı boşaltılacak, oraya İtilaf birlikleri yerleşecek, bu birlikler ırmağın sağ kıyısında Mayans, Koblenz ve Kolonyada otuzar kilometrelik yarıçap genişliğinde köprübaşlarını tutacaklar ve bu sağ kıyıda İsviçre sınırından Hollanda sınırına dek bir tarafsız bölge kurulacak.

d) Almanya, 5.000 lokomotif ve 150.000 vagon verecek.

e) Almanya, 150 denizaltı verecek.

f) Alman donanması Baltık limanlarına çekilecek, Kukshaven limanı ile Heligoland Adası İtilaf donanmalarınca işgal edilecek.

4. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu savaştan nasıl çıktı?

Diğer müttefikimiz Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise savaşta en kötü performansa sahip ülkeydi. Gerek kara gerekse deniz savaşlarında hiçbir varlık gösterememiş, Rusya karşısında ezilmişti. İmparatorluğun siyasi çatısı altında yer alan Çekler ve Sırp-Hırvat-Slovenlerin 1918'de bağımsızlık hareketlerini başlatmalarına ülkenin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar da eklenince imparatorluk sarsılmaya başladı. 21 Kasım 1916'da ölen İmparator II. Joseph'in yerine geçen Karl, bağımsızlık taleplerini federal bir sistemin kurulacağı vaadiyle yatıştırmaya çalıştı fakat bunun da bir faydası olmadı. 18 Ekim 1918'de Paris'te Çekler tarafından kurulan geçici hükümetin Çekoslovakya'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Macarlar da 24 Ekim'de bağımsız bir devlet kurduklarını açıkladılar. Böylece dağılma sürecine giren imparatorluğun savaşa devamı imkânsız hale gelmiş ve mütarekeden başka çare kalmamıştı. Bunun üzerine

Almanya, Avusturya- Macaristan, Osmanlı İmparatorlukları ve Bulgaristan Krallığı ittifakını gösteren ve üzerinde "İttifak Kuvvetleri hedeflerine ulaştı" yazan bir kartpostal

İmparator Karl'ın 3 Kasım 1918'de İtalyanlarla Villa Gusti'de mütareke imzalaması imparatorluğun parçalanma sürecini daha da hızlandırdı. 29 Ekim'de Prag'da Çekoslovakya'nın, Zagreb'de de Sırp-Hırvat-Sloven (Yugoslavya) Devleti'nin kurulduğunun ilan edilmesi üzerine Avusturya Almanları da 30 Ekim'de Avusturya Cumhuriyeti'ni kurdular. Ardından Kasım ayında Macaristan Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilince İmparator Karl, tahtsız kaldı. İmparatorun 18 Kasım'da devlet işlerinden çekildiğini açıklamasıyla imparatorlukla birlikte Habsburg Hanedanı da tarihe karışmış oldu.

5. Bulgaristan Krallığı nasıl teslim oldu?

Bir başka müttefikimiz Bulgaristan, 2 Fransız, 6 Sırp tümenine karşı Dobro Pole mevkiinde 15-18 Eylül 1918 tarihlerindeki kanlı muharebede yenilmiş ve 100.000 Bulgar askeri esir düşmüştür. Bu durumda Bulgar hükümeti ateşkes istemek zorunda kaldı. 24 Eylül 1918'deki Fransız Bakanlar Kurulu'nda Clemanso, Bulgaristan'da işlerin aşırı iyi gittiğini, Makedonya'dan başlatılan saldırının amacının Bulgaristan'ı sarsıp yıldırarak ve

Makedonya ordusunun bir kısmını Fransa'ya geri çekmek olduğunu söylüyordu ancak Bulgar ordusu ilk yenilgiden sonra Fransızların beklemediği ölçüde kesin bir bozguna uğramıştır.

Dağınık bir şekilde geriye çekilen Bulgar ordusunda savaş aleyhtarlığı baş göstermiş akabinde “asker ayaklanması” başlamıştır. 27 Eylül 1918'de isyancılar, Bulgar Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. İsyancı cumhuriyetçilerle kralcı güçler arasında çatışmalar yaşanırken 29 Eylül 1918'de Bulgaristan, I. Dünya Savaşı'ndan çıkacağı Selanik Mütarekesi'ni imzalamıştır.

Selanik Mütarekesi'ne göre; Bulgar ordusu 3 tümene indirilecek, artan silahlar İtilaf Devletleri'ne verilecek, Sırp ve Yunan toprakları boşaltılacak ve dört hafta içinde bütün Almanlar sınır dışı edilecekti. İtilaf Devletleri, Bulgaristan'da stratejik gördükleri yerleri işgal edebilecekti. Selanik Mütarekesi, Bulgaristan'ın müttefikleriyle her türlü ilişkilerini kesmesini karar altına almıştır. Mondros Mütarekesi'nin 23. maddesi de Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan ile ilişkilerini kesmesini öngörüyordu. Nitekim Osmanlı Devleti, 28 Kasım 1918'de İstanbul'daki Bulgar elçisi Koluşev'e Bulgar elçiliğini ve İzmir ile Edirne'de bulunan konsolosluklarını kapatmalarını bildirmişti. Bu durum üzerine Bulgaristan da 18 Aralık 1918 tarihinde Sofya'daki Osmanlı elçisi Sefa Bey'e Osmanlı elçiliği ile Varna, Burgaz ve Rusçuk'taki konsoloslukların kapatılması için nota verdi.

6. Osmanlı İmparatorluğu'nun harp sona ererken genel durumu nedir?

1917-1918 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda hem olumlu hem olumsuz gelişmeler yaşanıyordu. Rusya'da Bolşevik İhtilâli neticesinde Erzincan Mütarekesi ile Ruslarla çatışmalar durmuş, uzun müzakereler sonucu 3 Mart 1918 tarihinde yeni Bolşevik Rusya ile imza edilen Brest Litovsk Antlaşması ile 1878'den bu yana elden çıkan Kars, Ardahan, Batum gibi Doğu Anadolu'daki

kadim Türk köy, kasaba ve şehirleri geri alındı. Bu, Osmanlı kamuoyu için çok önemli ve moral verici bir gelişmeydi. Anadolu eski bütünlüğüne kavuşuyordu.¹

3 Temmuz 1918'de Sultan Reşad vefat etti ve 4 Temmuz'da tahta 57 yaşındaki Veliht Vahdeddin çıktı. 20 Temmuz'da Kafkas İslam Ordusu Nahçıvan'a girdi. 31 Temmuz 1918'de Osmanlı IV. Kafkas Kolordusu, İran'da Urmiye şehrini ele geçirdi. Brest Litovsk Antlaşması gereği Kars, Ardahan ve Batum'da yapılan halk oylaması neticesinde anavatana katılmaya karar veren oylamanın zabıtları 15 Ağustos'ta Padişah Vahdeddin'e Dolmabahçe Sarayı'nda takdim edildi. 15 Eylül'de Kafkas İslam Ordusu, Bakü'ye girerek şehri ve şehirde Ermeni, Bolşevik Rus ve İngiliz zulmü altındaki Azerbaycan Türklerini kurtardı. 18/19 Eylül 1918'de Filistin Cephesi'nde General Allenby komutasındaki İngilizler Nablus yönünde büyük bir saldırı başlattılar. 7. Osmanlı Ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. 8. Ordu'nun cephesi yarıldı ve her iki ordu geri çekiliş harekâtına giriştiler. Aynı tarihte Osmanlı-Alman uçakları Limni ve Taşoz Adalarındaki İtilaf hava üslerine saldırarak 3 uçak hangarı ve bazı askerî tesisleri imha ettiler. 30 Eylül günü casus Lawrence ve Arap çetelerle Şam'a girdi. 6/7 Ekim 1918'de Kafkas İslam Ordusu Derbend'i ele geçirdi.

7. Osmanlı Devleti, Dünya Savaşı'ndan çıkmaya nasıl karar verdi?

29 Eylül'de Bulgaristan savaştan çekildiğini açıkladıktan sonra 1 Ekim'de Almanya'nın İstanbul elçisi, Sadrazam Talat Paşa'ya Almanya'nın barış için ABD'ye başvurmaya karar verdiğini ve Osmanlı Devleti'nden de cevap beklediklerini bildirmişti.

1 Bu sürecin ayrıntıları için Bkz. Enis Şahin, *Diplomasi ve Sınır Gümrü Görüşmeleri ve Protokolleri 1918*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

Osmanlı Hükümeti, Almanya'nın sulh için ABD'ye müracaat etme önerisini kabul etti. 5 Ekim'de barış isteğini bildiren Osmanlı notası, İspanya vasıtasıyla ABD'ye gönderildi. Nota, 14 Ekim'de Washington'a ulaştı. Osmanlı Hükümeti'nin istifa edip etmemesi tartışıldı ve istifa etmesinde yarar görüldü. 5 Ekim günü sadrazam, padişahla görüşmesinde hükümetin istifa ihtimalinden bahsetmiş; padişahın da itiraz etmek yerine muvafık olacağı yönündeki sözleri, hatta aynı gün veliaht Abdülmecid Efendi'nin hem Sadrazam Talat Paşa'yı hem de Enver Paşa'yı ziyaret edip kabinenin çekilmesinin lüzumundan bahsetmesi süreci hızlandırmıştır. Osmanlı Devleti, yeni bir hükümetle barış yapmanın yollarını arayacaktı.

8. Son padişah Vahdeddin, yaşanan tarihî süreci nasıl değerlendiriyordu?

10 Ekim 1918'de Osmanlı Mebusan ve Ayan Meclisi yeni yasama yılının açılış töreninde Padişah Vahdeddin'in konuşmasını, yeni hükümet kurulamadığı için hâlâ sadrazam olmaya devam eden Talat Paşa okumuştur. Padişah şu konulara dikkati çekiyordu:

...mücadelenin nihayetine, silahlarımız ellerimizde metin ve sakin muntazır bulunduğumuz bir sırada Balkan cephesinin düşmanlar tarafından yarılması ve binnetice Bulgaristan'da ortaya çıkan heyecan, Bulgar hükümetini tek başına bir sulh yapmaya itti. Bir taraftan bu yeni durumun gerektirdiği seri askerî tedbirler derhal yerine getirilerek... Diğer taraftan Amerika Reis-i Cumhuriyeti Mister Wilson'a harb-i umuminin sonlandırılması için müzakereye hazır olduğumuz biz ve müttefiklerimiz tarafından bildirilmiştir.

Alınan siyasi ve askerî tedbirlerin bizi müttefiklerimiz yanında haysiyet ve şerefimizle mütenasip bir sulha ulaştıracağından ümitvar bulunuyorum. Vatanın büyük kısmı düşmandan

36. Osmanlı padişahı,
son sultan VI. Mehmed Vahdeddin

kurtarılmış ise de henüz pek kıymetli kısımları onun istilası altında bulunuyor. Ordunun kahramanca başladığı vazifesini şerefle hitama erdireceğine emniyetim tamdır.

Cenab-ı Hakk'ın cümlemizi gevşeklik ve umutsuzluktan korumasını ve dağılmak ve birbirine düşmeğe meydan vermeyerek sizlere de zor mesainizde muvaffakiyet ihsan buyurmasını temenni ile Meclis-i Umumi'nin üçüncü yasama yılının beşinci içtimasını açıyorum.

O günlerin siyasi havasında bitirilmek istenen Harb-i Umumi'ye nasıl bakıldığını göstermesi açısından Mebusan Meclis başkanı seçilen Halil Mentşe'nin teşekkür konuşmasına bakalım:

Osmanlı savaşa katılmasaydı şimdi hakem durumunda Wilson değil Çar olacaktı. Biz üzerimize iki milyona yakın bir kuvvet çektik, Boğazları sıkı tutarak Balkan kuvvetlerini ikiye böldük. Böyle yapmasaydık Rus orduları Karpatlar'da iken Balkanlı ordular da bir bütün olarak Avusturya-Macaristan'a yüklenerek Peşte ve Viyana Çar'ın eline düşerdi. Rusya, İstanbul işini dilediği gibi çözümlerdi ve Rus medeniyeti Avrupa'ya hâkim olurdu. Bu ise esaret, korku ve karanlıklar üzerine kurulmuş olduğundan Avrupa gerilerdi. Rusya ile iki buçuk asırlık hesabımızı gördük ve Çarların boyunduruğundan kurtulan Rus milleti ile birlikte yirmiyi aşan milletin müstakil olmaları ihtimalini sağladık.

İkinci Bölüm

**MONDROS
MÜTAREKESİ**

9. Mondros Mütarekesi'ni hangi hükümet imzaladı?

Yeni hükümet, Yaver-i Ekrem Ahmet İzzet Paşa tarafından 14 Ekim 1918'de kuruldu. Kabinede Maliye Nazırı Cavit ve Dâhiliye Nazırı Fethi Beyler İttihatçılarını temsil ediyordu. İzzet Paşa Hükümeti'nin elbette en öncelikli gündemi Meclis'te yaptığı konuşmada da vurguladığı üzere hak ve adalet esaslarına dayalı bir sulh yapmaktı.

ABD'ye olan müracaattan cevap gelmeyince 19 Ekim'de Hahambaşı Haim Nahum Efendi'nin ABD'ye gitmesi kararı alındı. Öte yandan İngiltere'ye müracaat yolları arandı. Aracı olarak da Kutü'l-Amare'de esir alınan İngiliz General Charles Townshend kullanıldı. İngiltere'nin Akdeniz donanma komutanı Amiral Calthorpe'a ulaşıp olumlu görüşü alındıktan sonra mütareke şartlarının görüşülmesi kararlaştırıldı. Osmanlı mütareke talebi Londra'ya ulaştırıldı. Bu arada İngiltere Savaş (War Office) ve Donanma (Admiralty) bakanlıkları Osmanlı mütareke şartlarını belirleyip 3 Ekim 1918'de İngiliz kabinesine sunmuş, ardından Versailles'de 5-8 Ekim tarihlerinde Fransa ve İtalya Başbakanları ile mutabakat sağlanmıştı. 22 Ekim tarihinde de Akdeniz Filosu Başkomutanı Amiral Calthorpe'a gönderilmiş idi.

Sultan Vahdeddin mütareke görüşmelerine Damat Ferit Paşa'yı göndermek taraftarıydı; ama Sadrazam İzzet Paşa'nın itirazıyla geri adım atmış ve mütarekede şu hususların göz önünde tutulmasını istemiştir: